

møntcirkulation. Ingen siger at man allerede havde pengeøkonomi i slutningen af det 11. årh., men tanken ligger nær hvis udmøntningen virkelig har været så stor.

Af de mange andre emner det er lykkedes at få behandlet af ialt syv bidragydere vender flere tilbage til stempelstudier. I indledningen giver Jørgen Steen Jensen en klar indførelse i metoden og i opslag 28 viser C.J. Becker dens funktion i praksis i studiet af Odense mønter i 1040'erne. Det er både ny historie og, for ikke-numismatikere, ny metode man møder her.

Mange andre opslag kunne nævnes; de afspejler en rig numismatisk forskning. Dertil kommer at det ikke alene er et århundrede, men også et land fra Lund i Skåne til Ørbek ved Limfjorden man møder i denne usædvanligt tiltalende bog.

Inge Skovgaard-Petersen

NIELS SKYUM-NIELSEN: Fruer og Vildmænd. II. Dansk Middelalderhistorie 1340-1400. København, Akademisk Forlag u.å. 192 s. ill.

Nu foreligger 2. halvbind af Fruer og Vildmænd, og den posthume udgivelse af Skyum-Nielsens Danmarkshistorie er dermed afsluttet. Dette halvbind omfatter den del af forarbejderne, der ikke af forfatteren havde fået en endelig eller nært endelig form. Udgiverne Inger Dūbeck, Thomas Riis og Marianne Ritzau har derfor været stillet overfor en stor opgave, som de har løst fint. De kritiske bemærkninger i denne anmeldelse gælder forfatterens oplæg og synspunkter – ikke udgivernes arbejde.

Det kan med det samme konstateres, at de fordele og ulemper, som kendetegnede første halvbind og det foregående bind, *Kvinde og Slave*, går igen i dette bind: den samme fænomenale grundighed og nitide kildebehandling, men også den samme mangel på overblik og helhedssyn.¹ Den i anmeldelsen af 1. halvbind udtalte formodning om en grundigere gennemgang af problemkomplekset vedrørende den sorte død og de dermed forbundne sociale og økonomiske ændringer viste sig ikke at holde stik. Et enkelt afsnit om pesten er det blevet til, og nytten af dette afsnit kan let fortone sig i det store billede. Afsnittet bygger i høj grad på C.A. Christensens artikel om pest i Kulturhistorisk Leksikon for Nordisk Middelalder bd. 13, uden at det dog fremgår tydeligt, om han delte forfatterens syn på pestens angiveligt ringe indvirkning på den langfristede befolkningsudvikling. I øvrigt var det ingen hemmelighed, at Skyum tilsluttede sig C.A. Christensens opfattelse af befolknings tilbagegangens virkninger for bondestanden: de, der blev tilbage, kunne forhandle sig til bedre vilkår hos jordejerne.

Gennemgangen af den politiske historie fylder mest, hvilket sikkert ikke kun hænger sammen med de efterladte forarbejders tilstand; politisk historie udgør også hovedstammen i første halvbind og i *Kvinde og Slave*, og denne vægtning af stoffet er således et udtryk for Skyums interesser. Den største fortjeneste ved denne del af værket ligger utvivlsomt i noterne og henvisningerne, der ligesom de tidligere udkomne bind bl.a. rummer Skyums diskussion med sine for-

¹ Se nærværende tidsskrifts bd. 96, s. 209-215.

gængere, selvom dette unægtelig mere giver skildringen karakter af monografi end syntese.²

I det omfang Skyum inddrog andet end politisk historie i sin fremstilling var det kirkehistorie, som her behandles i to tematiske afsnit, »Kirken i Margrethes tid« og »Åndens proletarer«. I sidstnævnte afsnit behandles aspekter ved franciskanernes og dominikanernes historie i Danmark siden midten af det 13. århundrede. Begge afsnit rummer mange interessante iagttagelser og giver læseren stort udbytte, selvom man undertiden føler, at iagttagelserne ville være mere frugtbare i en anden sammenhæng.

Blandt bogens positive træk er Skyums vilje til at inddrage nyt materiale. I anmeldelsen af 1. halvbind er omtalt brugen af hidtil utrykt diplommateriale; i 2. halvbind gælder det navnlig materiale til ånds- og kirkehistorien. Her kan blot i flæng nævnes dominikanernes statutter for ordensprovinsen Dacia (dvs. de tre nordiske riger) fra det 13. århundrede (s.157), en håndbog i praktisk teologi for unge dominikanere, den s.k. *Rotulus Pugillaris* af Augustinus (eller Åge) de Dacia († 1285) (s. 157ff), og dronning Margrethes brev til lapperne fra 6. august 1389 (s. 126ff). Jeg mindes ikke at have set disse tekster anvendt i nyere Danmarkshistorier, skønt de har været udgivet i længere tid. Navnlig Margrethes brev til lapperne udgør, ved at være en kortfattet fremstilling af kristendommen og en lovprisning af dennes fordele for en angiveligt hedensk modtagergruppe, en kilde til tidens åndshistorie. Skyums udnyttelse af brevet er ganske indtagende, men ikke særlig dybtgående, bl.a. fordi han tydeligvis opfatter brevet som talende for sig selv, og derfor ikke udlægger indholdet. Det er dobbelt beklageligt, fordi han med sin lærdom og klare sympati for de åndelige værdier, brevet repræsenterer, ville have været den helt rigtige til at foretage denne tolkning. Det var et hovedanliggende for ham, både i *Kvinde og Slave* og i *Fruer og Vildmænd*, at vise, at katolicismen havde bibragt det danske folk store åndelige og sociale værdier, som efter Reformationen var bragt i vanry af danske historikere. Et sådant forsøg på æresoprejsning passede godt til hans polemiske gemyt, men er i dette tilfælde kommet til at stå i vejen for en virkeligt givende udnyttelse af brevet.

Det er, som før nævnt, de samme fordele og ulemper, der præger *Kvinde og Slave* fra 1971 som det posthumt udgivne værk. Der må nødvendigvis mangle nogle afsnit, men at disse ville have været istand til at skabe overblik og helheds-syn virker ikke sandsynligt, når denne opgave heller ikke var lykkedes i 1971. Det er ikke som syntese, at denne udgivelse af Skyum-Nielsens efterladte manuskript til det, der skulle have været bind 4 af hans *Danmarkshistorie uden retouche*, forekommer at være til størst nytte. Derimod vil værket være meget værdifuldt som ledsageværk til andre brede fremstillinger. I denne rolle vil dets polemiske form og dets fine note- og henvisningsapparat være til stor hjælp. Ved sine utallige oplysninger, og ved sin kildenærhed kunne det endda få længere levetid end nogle af de nyere Danmarkshistorier, der, som synteser betragtet, er langt mere vellykkede end det selv. På denne baggrund er det svært at se, at udgiverne skulle have gjort Skyum en bjørnetjeneste ved at udgive hans efterladte manuskript.³ I øvrigt forekommer det problematisk at udgive en historikers efterladte

² Se nærværende tidsskrifts bd. 96, s. 212-3.

³ Se Steffen Heibergs anmeldelse i *Politiken* tor. 3. april 1997, Kultur & Debat-tillægget, s. 4.

arbejder af hensyn til vedkommendes eftermæle; det afgørende må dog være, om udgivelsen kan gavne forskningen. Det er jeg sikker på, at de to halvbind af *Fruer og Vildmænd* vil.

Anders Leegaard Knudsen

CLARA NEVÉUS, SIEGFRIED HEIM och LENA WESTLING KARLSSON: *Medeltida småkonst. Sigill i Riksarkivet*. (Skrifter utgivna av Riksarkivet 19) 1997, 71 s., mange ill.

En populært skrevet, overdådigt flot illustreret bog om det svenske rigsarkivs samling af middelaldersegl, med tekst af den svenske statsheraldiker Clara Nevéus og seglkonservatorerne Siegfried Heim og Lena Westling Karlsson.

Kort og instruktivt fortæller Nevéus om gejstlige personers og institutioners, byers og borgeres, landsdeles, folkungernes, stormænds og diverse magthaveres segl. De to seglkonservatorer giver et kort rids af svensk seglkonserverings historie og teknik. Den største værdi ligger dog i de utroligt flotte og meget skarpe farvefotografier af de segl, der engang blev benyttet af personer, som er velkendte for alle, der har beskæftiget sig med nordisk middelalderhistorie.

Anders Leegaard Knudsen

Brev ur askan. De i slottsbranden 1697 eller på annat sätt förlorade miscellanea-breven enligt äldre arkivförteckningar, Johan Peringskiölds anteckningar m.m. utgivna av HANS GILLINGSTAM (Skrifter utgivna av Svenska Riksarkivet 17) 1996, 165 s.

De fleste middelalderlige pergamentsbreve i det svenske rigsarkiv er i dag ordnet i en kronologisk række, som blev skabt omkring 1840. Indtil da havde de været ordnede i rækker, der blev skabt i det 17. århundrede. De største af disse rækker var kirke- og klosterbreve (omfattende mere end 7000 breve), samt den mere end 4000 breve store samling af *miscellanea* (dvs. breve af blandet indhold); i hovedsagen breve udstedt til verdslige modtagere. Disse breve var kommet i kronens besiddelse dels ved Gustav Vasas konfiskationer af de gejstlige arkiver, hvori en del af brevene var endt, dels ved Karl IXs konfiskationer af adelsarkiver under de dynastiske stridigheder o. 1600. Disse *miscellanea* blev tidligt ordnet i 81 bundter (knippor) med op til 60 breve i hver. Mange af disse originaler er siden gået tabt, men er overleveret i afskrift i store håndskrevne diplomatarier foranstaltet af Vitterhetsakademien og i dag deponeret i det svenske rigsarkiv. Af afskrifterne fremgår det imidlertid, at visse bundter manglede allerede inden Stockholms slots brand i 1697, hvor der yderligere skete store tab. Omkring midten af vort århundrede blev det imidlertid klart, at det var muligt at danne sig et indtryk af indholdet af mange af de tabte originaler gennem registre i arkivregistraturer og genealogiske samlinger m.m. Foregangsmand i dette arbej-